

DOI: 10.55643/fcaptr.2.55.2024.4297

Світлана Свірко

д.е.н., професор, завідувачка кафедри національної безпеки, публічного управління та адміністрування, Державний університет "Житомирська політехніка", Житомир, Україна; ORCID: 0000-0001-9157-4672

Тарас Власюк

д.е.н., професор кафедри міжнародних відносин і політичного менеджменту, Державний університет "Житомирська політехніка", Житомир, Україна; ORCID: 0000-0001-8288-7693

Віта Довгалюк

к.е.н., доцент кафедри фінансів та цифрової економіки, Державний університет "Житомирська політехніка", Житомир, Україна; ORCID: 0000-0003-2732-8818

Віталій Кучменко

к.е.н., доцент кафедри національної безпеки, публічного управління та адміністрування, Державний університет "Житомирська політехніка", Житомир, Україна; ORCID: 0000-0003-3822-3528

Тетяна Тростенюк

доктор філософії з економічних наук, доцент кафедри національної безпеки, публічного управління та адміністрування, Державний університет "Житомирська політехніка", Житомир, Україна; e-mail: trost_taniash@ukr.net; ORCID: 0000-0001-7130-7454 (Corresponding author)

Received: 02/01/2024

Accepted: 12/04/2024

Published: 30/04/2024

© Copyright

2024 by the author(s)

This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons CC-BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

РОЗВИТОК МІЖНАРОДНИХ БЮДЖЕТНИХ ПРИНЦИПІВ В УМОВАХ СУЧАСНИХ СВІТОВИХ СУСПІЛЬНИХ ТРЕНДІВ: БЕЗПЕКОВА, СТРАТЕГІЧНА ТА ІНФОРМАЦІЙНА ДЕТЕРМІНАНТИ

АНОТАЦІЯ

Метою цього дослідження стало обґрунтування визначення поняття «бюджетний принцип», ідентифікація й опрацювання змістових характеристик бюджетних принципів України, ЄС та провідних країн світу, формування й розвиток сукупності міжнародних бюджетних принципів та їх класифікації в сучасних умовах розвитку людства та його тенденцій. У статті: умотивовано розуміти під бюджетними принципами базові вихідні організаційно-методологічні підвалини бюджетної системи та бюджетного процесу, на яких будуються останні; запропоновано в межах бюджетних принципів виокремлювати принципи бюджетної системи, принципи бюджетного процесу, спільні принципи бюджетних системи та процесу. На основі опрацювання змістової характеристики сукупності бюджетних принципів України, ЄС, США, КНР, Японії, Німеччини, Франції, Великобританії та їх аналізу, а також з урахуванням безпекової, стратегічної та інформаційної детермінант розвитку сучасного суспільства сформовано сукупність міжнародних бюджетних принципів. На її основі запропоновано класифікацію останніх із виокремленням класифікаційних угруповань, зокрема в межах принципів: бюджетної системи – принципи багатокладності, завчасності та історичної послідовності, щорічності, обов'язковості, кореляції, збалансованості, безпековості, стратегічного підходу, структурованості, функціональної профільності, повноти, справедливості, неупередженості, узгодженості; бюджетного процесу – принципи періодичності, безперервності, регламентаційності, ефективності та результативності, ощадливості, підконтрольності, підзвітності, послідовності, інституційної субординаційності та пропорційності, цільового використання, інформатизації; спільних принципів бюджетних системи та процесу – принципи наукової обґрунтованості, верховенства права, єдності, достовірності, публічності, прозорості, відповідальності. Запропонована сукупність принципів та їх класифікація покликані забезпечити впорядкування міжнародної бюджетної сфери. Продовження презентованого дослідження доречно здійснювати в напрямі диференціації бюджетних принципів за обома угрупованнями в контексті методологічної та організаційної площин. Перспективним також слід уважати дослідження щодо формування принципів міжнародної системи управління публічними фінансами.

Ключові слова: бюджетні принципи, бюджетна система, бюджетний процес, класифікація міжнародних бюджетних принципів, бюджетна безпека, стратегічний підхід, диджиталізація

JEL Класифікація: F30, E69, H61, H87

ВСТУП

Існування будь-якої держави, як знаменного продукту суспільного розвитку, залежить від політичних, економічних, соціальних факторів внутрішнього та зовнішнього характеру. Одну з центральних позицій у сукупності таких детермінант обіймає бюджетна система, що являє собою комплекс бюджетів різних рівнів у межах

державного утворення, пов'язаних між собою відповідними державотворчими, економічними, соціальними та іншими відносинами [2]. Саме від останньої залежить стійкість публічних (державних) фінансів, що є фінансовою основою функціонування держави. Бюджетна система будь-якої країни у свою чергу базується на системі принципів – базових вихідних положень побудови та функціонування вищевказаної системи. Слід зауважити, що кожна країна світу, керуючись багаторічною практикою й традицією, виробила власні системи бюджетних принципів. При цьому тенденції останніх десятиріч свідчать про поступове зближення цих систем із метою їх уніфікації. Водночас, тільки окремі країни мають тим чи іншим чином чітко внормовані бюджетні принципи, у той час як більшість із решти тільки згадує про них або ж закріплює певні правила в різних нормах бюджетного законодавства, ретельне опрацювання яких і дозволяє сформулювати такі принципи. Зважаючи на обраний Україною вектор євроінтеграційного руху в світовому суспільстві, опрацювання системи бюджетних принципів як передумови успішного включення вітчизняної системи державних фінансів до мегакластера міжнародних публічних фінансів є вкрай необхідним та актуальним.

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

У різні часи питання бюджетного устрою, процесу, системи в світовому контексті піднімали такі іноземні вчені як: І. Бег, М. Буті, Д. Грібаускайте, Т. Данел, С. Едервін, М. Маттіла, А. Мейх'ю, Х. Кауппі, Д. Кетз, Ф. Ніколайдес, Ф. Хайнеман, Ф. Кабатусуїла, Б. Карлссон, Д. Кернохан, Г. Кіпріані, В. Кок, Я. Петрась, Дж. Піт, С. Рекман, В. Рант, К. Салама, Й. Феррер, Ф. Фігуейра, Ф. Хайнеман, А.В. Хамер, Т. Шемлер, Д. Шварцер, Х. Шімовіч, М. Шрейер, О. Шнайдер та інші. Певним чином їхні напрацювання щодо бюджетних принципів знайшли своє відображення в узагальненій сукупності принципів бюджетного врядування, презентованій Організацією економічного співробітництва та розвитку; зокрема, з огляду на останні, до таких узагальнених бюджетних принципів слід віднести [47]: узгоджувальність доходів та видатків бюджету; кореляцію планів та пріоритетів уряду з бюджетом; забезпечення з боку бюджету країни економічного зростання; відкритість та прозорість бюджетних документів; дискусійність і максимальну обговорюваність бюджетних показників; достовірність, точність та всеохоплюваність бухгалтерського обліку публічних фінансів; активність планування, виконання й контроль виконання бюджету; результативність та ефективність бюджетного процесу на тлі вірогідної оцінки активів бюджету; завчасну перманентну ідентифікацію, оцінку та управління довгостроковою стійкістю, фіскальними ризиками тощо; цілісність бюджетних прогнозів, фіскальних планів, бюджетного процесу на основі забезпечення належної якості останнього, у тому числі через незалежний аудит.

В умовах активізації євроінтеграційних процесів в Україні вітчизняні вчені все більше уваги приділяють опрацюванню фундаментальних питань бюджетного сегмента вітчизняних державних фінансів, зокрема бюджетних принципів.

Проблематику всієї сукупності бюджетних принципів неодноразово розглядали й у спеціалізованій профільній літературі фінансового характеру в контексті вітчизняної сфери державних фінансів, і в літературі з національної / державної безпеки, права тощо.

Так, фахівці в царині державних фінансів – Д. Грицишен, О. Деніс, О. Дорошенко, В. Євдокимов, Т. Єфіменко, Т. Жибер, К. Захожай, Є. Калюга, Г. Коломієць, І. Кондратюк, С. Кондратюк, М. Корягін, С. Левицька, Л. Ловінська, Є. Малік, В. Опарин, Н. Римарська, Л. Сафонова, Н. Старченко, В. Федосов, В. Хлівний, С. Юрій, Ф. Ярошенко та інші – у різні часи виокремлювали такі принципи бюджетної системи:

- єдності, обґрунтованості, збалансованості, самостійності, повноти, відповідальності, ефективності, субсидіарності, справедливості та неупередженості, цільового використання, публічності та прозорості [12, 20, 5, 6];
- єдності, повноти, цільового використання бюджетних коштів, субсидіарності, збалансованості, самостійності, справедливості та неупередженості, обґрунтованості, ефективності та результативності, публічності та прозорості [10, 11, 4, 1, 24].

Цікавим слід визнати підхід до розгляду бюджетних принципів як основи державної безпеки, за яким автор висуває гіпотезу, що основний у безпековому аспекті бюджетний принцип – принцип транспарентності бюджету (інформаційна відкритість) – включає, згідно з Кодексом прозорості в бюджетно-податковій сфері Міжнародного валютного фонду, 4 базові принципи: визначеності ролі й функцій, доступності інформації, відкритості підготовки й виконання бюджету та бюджетної звітності, незалежних гарантій достовірності [16, 43].

Доречними вважають дослідження бюджетних принципів як певної нормативно-правової норми фахівцями в царині права, зокрема Д. Коробцева, Л. Товкуна, М. Сідора, А. Нестеренко, які наголошували на таких наукових позиціях щодо сукупності останніх:

- справедливості та неупередженості, єдності бюджетної системи, збалансованості повноважень, самостійності, повноти, обґрунтованості, ефективності та результативності, субсидіарності, цільового використання, публічності та прозорості [15];
- розподіл на загальноправові принципи бюджетного процесу (законність, розмежування компетенції між законодавчою та виконавчою владою) та принципи бюджетного процесу публічності й прозорості, плановості, періодичності, строковості, розподілу повноважень, відповідальності учасників процесу) [25];
- розподіл на принципи бюджетної системи (законодавчі) та принципи бюджетного процесу (принцип ефективності; принцип публічності й прозорості; принцип відповідальності учасників бюджетного процесу) [18];
- розподіл на принципи бюджетної системи та принципи бюджетного процесу, які в цілому поділяються на: загальноправові принципи, що встановлюють правові засади розвитку суспільних відносин, зокрема бюджетних (законності, збалансованості публічного та приватного інтересів, гласності, плановості, невідворотності відповідальності за фінансові порушення), принципи функціонування бюджетної системи, що властиві й бюджетному процесові (єдності бюджетної системи, збалансованості, самостійності бюджетів, повноти й обґрунтованості бюджетів, ефективності й результативності, субсидіарності, цільового використання бюджетних коштів, публічності та прозорості), принципи виключно бюджетного процесу (розподіл бюджетних повноважень між органами представницької та виконавчої влади, пріоритет представницьких органів влади перед виконавчими органами державної влади) [26].

Утім, попри значущість названих досліджень, залишаються невирішеними питання систематизації бюджетних принципів, а також, зважаючи на світові тенденції розвитку суспільства, останні потребують опрацювання в контексті безпекових, інформаційних і стратегічних аспектів.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ

Метою дослідження є обґрунтування визначення поняття «бюджетний принцип», ідентифікація й опрацювання бюджетних принципів України, ЄС та провідних країн світу, формування й розвиток сукупності міжнародних бюджетних принципів у сучасних умовах розвитку людства та його тенденцій, розвиток їх класифікації.

МЕТОДИ

Теоретичною основою дослідження виступають уже сформовані знання в царині міжнародних та національних публічних (державних) фінансів, міжнародної економіки, економічної безпеки, зокрема її складової – бюджетної безпеки. Методологія дослідження базується на застосуванні загальнофілософських і загальнонаукових методів, а також спеціальних методів пізнання явищ і процесів у межах бюджетних системи та процесу, зокрема: аналіз, індукція, дедукція, систематизація (у процесі формування визначення «бюджетний принцип», а також бібліографічного опрацювання бюджетного законодавства України, ЄС та 6 економічно найпотужніших країн світу), синтез та індукція, порівняння (під час узагальнення й зіставлення бюджетних принципів України, ЄС та 6 економічно найпотужніших країн світу), систематизація й логіка, системний підхід, моделювання, класифікація (формування сукупності міжнародних бюджетних принципів та їх класифікації в умовах сучасних світових суспільних трендів).

РЕЗУЛЬТАТИ

Поняття «бюджетний принцип» фактично не застосовують у сучасній науковій літературі та в нормативно-правовому полі. Натомість досить широко вживаними є поняття принципів бюджетної системи й менш уживаним – принципів бюджетного процесу. Слід зауважити, що власне трактування цих понять трапляється в спеціалізованій літературі досить поодинокі, а окремі автори пояснюють їхні значення так: принцип бюджетної системи – елемент базового методологічного інструментарію бюджетної системи [24]; принцип бюджетного процесу – «основоположні вимоги, що висувуються до діяльності уповноважених суб'єктів, що в свою чергу здійснюється в межах бюджетних правовідносин процесуального характеру та спрямовані на своєчасне та якісне здійснення стадій бюджетного процесу» [25]. Формування поняття «бюджетний принцип» потребує опрацювання відповідних елементів цієї словникової конструкції, а саме: «бюджетний» та «принцип».

Згідно з Економічною енциклопедією України, під «бюджетним» слід розуміти все, що пов'язане з бюджетом [9]. «Принцип» же означає «першопочаток, те, що лежить в основі певної сукупності фактів, теорії, науки» [19] або основа певної сукупності фактів, теорії, науки; визначальне положення, вихідний пункт, передумова певної концепції або теорії [17]. Зважаючи на вищевказане, під бюджетними принципами пропонують розуміти базові вихідні організаційно-методологічні підвалини бюджетної системи та бюджетного процесу, на яких будуються останні. Запропоноване визначення ідентифікує й первісні класифікаційні групи в межах загальної сукупності бюджетних принципів, а саме: принципи бюджетної системи та принципи бюджетного процесу.

Зауважимо, що у вітчизняній бюджетній практиці перше угруповання є чітко визначеним та нормативно закріпленим у вигляді окремих статей обох Бюджетних кодексів України (Табл. 1).

Таблиця 1. Розвиток принципів бюджетної системи в нормативно-правовому полі України. (Джерело: [2, 3])	
Принципи бюджетної системи за 1-им Бюджетним кодексом України	Принципи бюджетної системи за 2-им Бюджетним кодексом України
єдності бюджетної системи України (вона забезпечується єдиними: правовою базою, грошовою системою, регулюванням бюджетних відносин, бюджетною класифікацією, а також єдністю порядку виконання бюджетів та ведення бухгалтерського обліку)	єдності бюджетної системи України (остання забезпечується єдиними: правовою базою, грошовою системою, регулюванням бюджетних відносин, бюджетною класифікацією, а також єдністю порядку виконання бюджетів та ведення бухгалтерського обліку)
збалансованості (повноваження на здійснення витрат бюджету мають відповідати обсягу надходжень до нього на відповідний бюджетний період)	збалансованості (повноваження на здійснення витрат бюджету мають відповідати обсягу надходжень бюджету на відповідний бюджетний період)
самостійності (Державний бюджет України та місцеві бюджети є самостійними, а саме: держава коштами державного бюджету не несе відповідальності за бюджетні зобов'язання органів влади АРК та органів місцевого самоврядування; органи влади АРК та органи місцевого самоврядування коштами відповідних бюджетів не несуть відповідальності за бюджетні зобов'язання одне одного, а також за бюджетні зобов'язання держави)	самостійності (Державний бюджет України та місцеві бюджети є самостійними, зокрема: держава коштами державного бюджету не несе відповідальності за бюджетні зобов'язання органів влади АРК та органів місцевого самоврядування; органи влади АРК та органи місцевого самоврядування коштами відповідних місцевих бюджетів не несуть відповідальності за бюджетні зобов'язання одне одного та за бюджетні зобов'язання держави)
повноти (до складу бюджетів підлягають включенню всі надходження до бюджетів та витрати бюджетів, що здійснюються відповідно до нормативно-правових актів України)	повноти (до складу бюджетів підлягають включенню всі надходження до бюджетів та витрати бюджетів, що здійснюються відповідно до нормативно-правових актів України)
обґрунтованості (бюджет формується на реалістичних макропоказниках соціально-економічного розвитку держави та розрахунках надходжень до бюджету і витрат бюджету, що здійснюються відповідно до затверджених методик та правил)	обґрунтованості (бюджет формується на реалістичних макропоказниках соціально-економічного розвитку України та розрахунках надходжень до бюджету і витрат бюджету, що здійснюються відповідно до затверджених методик та правил)
ефективності (при складанні та виконанні бюджетів усі учасники бюджетного процесу мають прагнути досягнення запланованих цілей при залученні мінімального обсягу бюджетних коштів та досягнення максимального результату при використанні визначеного бюджетом обсягу коштів)	ефективності та результативності (при складанні та виконанні бюджетів усі учасники бюджетного процесу мають прагнути досягнення цілей, запланованих на основі національної системи цінностей і завдань інноваційного розвитку економіки, шляхом забезпечення якісного надання публічних послуг при залученні мінімального обсягу бюджетних коштів та досягнення максимального результату при використанні визначеного бюджетом обсягу коштів)
субсидіарності (розподіл видів видатків між державним та місцевими бюджетами, а також між місцевими бюджетами повинен ґрунтуватися на максимально можливому наближенні надання суспільних послуг до їх безпосереднього споживача)	субсидіарності (розподіл видів видатків між державним та місцевими бюджетами, а також між місцевими бюджетами ґрунтується на необхідності максимально можливого наближення надання публічних послуг до їх безпосереднього споживача)
цільового використання бюджетних коштів (бюджетні кошти використовуються тільки на цілі, визначені бюджетними призначеннями)	цільового використання бюджетних коштів (бюджетні кошти використовуються тільки на цілі, визначені бюджетними призначеннями та бюджетними асигнуваннями)
справедливості і неупередженості (бюджетна система України будується на засадах справедливого і неупередженого розподілу суспільного багатства між громадянами і територіальними громадами)	справедливості і неупередженості (бюджетна система України будується на засадах справедливого і неупередженого розподілу суспільного багатства між громадянами і територіальними громадами)
публічності та прозорості (Державний бюджет України та місцеві бюджети затверджуються, а рішення щодо звіту про їх виконання приймаються відповідно Верховною Радою України, Верховною Радою АРК та відповідними радами)	публічності та прозорості (інформування громадськості з питань бюджетної політики, складання, розгляду, затвердження, виконання державного та місцевих бюджетів, а також контролю за виконанням державного бюджету та місцевих бюджетів)
відповідальності учасників бюджетного процесу (кожен учасник бюджетного процесу несе відповідальність за свої дії або бездіяльність на кожній стадії бюджетного процесу)	

Аналіз представлених положень свідчить про певні зміни: так, склад принципів з одного боку збільшився за рахунок принципу результативності (що напряму пов'язано з кінцевим запровадженням програмно-цільового методу в бюджетний процес, а отже, і закріпленням результативних показників бюджетних програм), а з іншого боку скоротився за рахунок виведення зі складу принципів принципу відповідальності. Останню подію, як свідчить практика, вважають невинуватою і в умовах гострого дефіциту бюджетних коштів та досить частих порушень бюджетного законодавства вимагає перегляду, а принцип відповідальності – відновлення.

Водночас, попри заявлену чітку ідентифікацію бюджетних принципів, закріплених чинним Бюджетним кодексом України як принципи бюджетної системи, вочевидь, певні з них характеризують також і бюджетний процес, а саме: принципи 1, 2 – 5, 7, 9, 10 – принципи бюджетної системи, принципи – 1, 6, 8, 10 – принципи бюджетного процесу.

На жаль, вітчизняна бюджетна система не є взірцем та генератором світових бюджетних трендів, а тому при розбудові загальних міжнародних бюджетних принципів варто звернутися до бюджетного досвіду найпотужніших державних утворень та країн світу, що пройшли довгий безперервний шлях формування бюджетної теорії та практики, а саме: ЄС, США, КНР, Японії, Великобританії, Німеччини, Франції.

Нагадаймо, що найбільш впливовим міждержавним утворенням на території Європи є Євросоюз, який посідає друге місце за обсягом ВВП й третє – за кількістю населення. Зауважимо, що за умови прискореного руху України до європейської спільноти «бюджетний досвід» Європейського Союзу безумовно є найбільш показовим і повчальним, оскільки він був сформований на підставі узагальнення передової практики всіх країн-членів Європейського Союзу.

Бюджетні положення ЄС визначаються відповідним законодавством, до якого відносять [7, 8]: Договір про функціонування Європейського Союзу; Договір про Європейський Союз; Фінансові регламенти ЄС; інше законодавство ЄС. На сьогодні чинним є Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС, ЄВРАТОМ) 2018/1046 від 18 липня 2018 року про фінансові правила, що застосовуються до загального бюджету Союзу, про внесення змін до регламентів (ЄС) № 1296/2013, (ЄС) № 1301/2013, (ЄС) № 1303/2013, (ЄС) № 1304/2013, (ЄС) № 1309/2013, (ЄС) № 1316/2013, (ЄС) № 223/2014, (ЄС) № 283/2014 та Рішення № 541/2014/ЄС та про скасування Регламенту (ЄС, Євратом) № 966/2012 [87]. Відповідно до його положень, бюджет ЄС формується та виконується згідно з принципами: єдності та достовірності бюджету, щорічності, збалансованості, розрахункової одиниці, універсальності, деталізації, розсудливого управління фінансами та продуктивності, прозорості [49].

Принцип єдності та достовірності передбачає планування й затвердження в бюджеті ЄС: усіх потрібних для діяльності Євросоюзу доходів та видатків, які включають власне доходи та видатки ЄС і доходи та видатки Європейського співтовариства з атомної енергії; чітко ідентифікованих за відповідними статтями / кодами доходів та видатків; диференційованих (такі, за якими зобов'язання та платежі розділені з метою врахування об'єктивної затримки в часі виконання операції, а тому включають зобов'язальні та платіжні асигнування) і недиференційованих (такі, за якими зобов'язання та платежі збігаються або однакові в часі та просторі) асигнувань [39]; такого обсягу асигнувань, що зможуть покрити потенційні юридичні зобов'язання на здійснення чітко обґрунтованих необхідних видатків за відповідною статтею / кодом; такого обсягу видатків, що не перевищує запланованого обсягу асигнувань (крім видатків щодо умовних зобов'язань) [49].

Принцип щорічності передбачає чітке закріплення тривалості бюджетного періоду – з 1 січня по 31 грудня, – у межах якого: затверджуються асигнування бюджету; фіксуються в бухгалтерському обліку: доходи на основі отриманих відповідних надходжень (за окремим виключенням щодо власних ресурсів за січень наступного року), корегування ПДВ та власних ресурсів, юридичні зобов'язання на підставі юридичних зобов'язань і загальні бюджетні – на основі бюджетних зобов'язань, платежі на підставі фактично проведених перерахувань коштів (за окремих виключень щодо видатків Європейського сільськогосподарського гарантійного фонду та видатків щодо спільного управління); здійснюється виділення закріплених бюджетом асигнувань після остаточного ухвалення бюджету, а також заздалегідь майбутнього фінансового року (з 15 жовтня) на покриття окремих видатків (поточних адміністративних та поточних управлінських на Європейський сільськогосподарський гарантійний фонд); здійснюється скасування закріплених щорічних, але не використаних до кінця фінансового року асигнувань, перенесення на наступний фінансовий рік, анулювання, повторне виділення останніх; застосовується процедура 1 / 12 у разі відсутності остаточного ухвалення бюджету на початок року [49].

Принцип збалансованості передбачає баланс або рівновагу доходів та платежів, фактично витрат, при цьому різниця між ними враховується в бюджеті на наступний рік – як дохід, у разі надлишку, як асигнування на платежі, у разі дефіциту [49].

Принцип одиниці обліку закріплює єдину грошову одиницю й при складанні та виконанні багаторічної фінансової програми й бюджету, і при поданні бухгалтерської звітності (за певних винятків, за якими операції можуть бути здійснені в інших валютах) [49].

Принцип універсальності передбачає загальність усього обсягу доходів бюджету, що мають покривати весь обсяг платіжних асигнувань у їх відповідній загальності, при цьому: доходи й видатки мають бути внесені до бюджету в повному обсязі без зворотних корегувань; цільові доходи внутрішньої та зовнішньої природи покривають конкретні статті видатків; дозвіл на отримання будь-яких пожертв до бюджету ЄС, а також корпоративної спонсорської підтримки (угоди, згідно з якою юридична особа підтримує в негрошовій формі захід або діяльність із рекламною метою або в цілях корпоративної соціальної відповідальності) на засадах недискримінації, пропорційності, однакового ставлення, прозорості та інших умов [49].

Принцип деталізації закріплює порядок уточнення кожного виду спрямування ресурсних потреб ЄС через чітке встановлення адресності асигнувань у бюджеті щодо конкретних цілей через їх послідовний розподіл на розділи, глави, статті та пункти, а також: можливість перерозподілу асигнувань за структурними одиницями вищевказаного поділу, за якими бюджетом відкритті асигнування або які містять символ «пам'ятна позначка» [49].

Принцип розсудливого управління фінансами та продуктивності в свою чергу закріплює три фундаментальні догмати щодо використання асигнувань такого змісту: ощадності (кількісна і якісна доступність, а також цінова оптимальність ресурсів, які використовуються кожною окремою установою / інститутом ЄС в процесі їхньої діяльності); дієвості (досягнення найкращого співвідношення між зайнятими ресурсами, діяльністю, що проводиться, і досягненням цілей); ефективності (максимальне досягнення визначених цілей за допомогою заходів, що здійснюються); при цьому орієнтованість на продуктивність у використанні асигнувань досягається через: заздалегідь установлені цілі програм та заходів, динаміку досягнення цілей, що контролюється на основі показників продуктивності, інформація про останнє подається Європарламенту та Раді. Елементами власне такого розсудливого управління фінансами визначено: моніторинг та оцінювання програм і заходів, обліковий супровід у формі обов'язкового фінансового обґрунтування будь-якої пропозиції та ініціативи, що може вплинути на бюджет, внутрішній контроль виконання бюджету [49].

Принцип прозорості вбачає за потрібне наголосити на необхідності транспарентності бюджетних процедур та процесів у демократичному суспільстві, а тому прописує норми щодо оприлюднення: бюджетів (упродовж 3 місяців з моменту остаточного затвердження в Офіційному віснику ЄС), бюджетних даних (на вебсайтах установ / інститутів ЄС не пізніше 4 тижнів із моменту остаточного ухвалення бюджету ЄС), консолідованої бухгалтерської звітності про виконання бюджету ЄС (в Офіційному віснику ЄС та на вебсайтах установ / інститутів ЄС), інформації щодо одержувачів коштів бюджету та іншої інформації [49].

Опрацювання змісту вищевказаних принципів свідчить про поєднання в наведеній сукупності й принципів бюджетної системи, і принципів бюджетного процесу. Так, вочевидь, принципи єдності, достовірності, щорічності, збалансованості, одиниці обліку, універсальності, деталізації варто віднести до принципів бюджетної системи, водночас принцип розсудливого управління фінансами й продуктивності – до принципів бюджетного процесу, оскільки останній відображає концепцію не тільки формування бюджетних показників, а й їх виконання, що характеризує динаміку останніх не тільки в просторовому полі окремих видів бюджетів, а й у часовому вимірі – за етапами бюджетного процесу. Принцип прозорості, згідно із засадами демократичного суспільства, загалом є спільним і для принципів бюджетної системи, і для принципів бюджетного процесу, оскільки прозорості потребують і показники бюджетів, і процедури в межах бюджетного процесу за кожним із етапів – прогнозування бюджетних показників, складання проектів бюджетів, розгляд і затвердження бюджетів, виконання бюджетів та звітування щодо останнього.

Поза сумнівом, найбільш розвинутою країною світу є США. Зокрема, за обсягом державного бюджету США впевнено посідають першу позицію в світі. Основу бюджетного законодавства складають: Конституція США, Закон «Про бюджет та рахунковедення» від 1921 р. (ним установлені рамки національної бюджетної системи, загальні положення та сучасного федерального бюджету, запроваджено незалежний аудит державних фінансів, створено певні інституційні одиниці бюджетного процесу, як-то Бюро бюджету (тепер Адміністративно-бюджетне управління при Адміністрації Президента США), Генеральний рахунковий офіс (тепер Державне рахункове агентство (аналог Рахункової палати) як наглядач за бюджетом від Конгресу США) тощо [29] і Закон «Про парламентський контроль за бюджетом та обмеження щодо бюджетних видатків» від 1974 р. (яким закріплювалося формування нового підходу до бюджетного процесу з боку Конгресу; створення комітетів із бюджету в кожній палаті; створення Бюджетного офісу Конгресу; створення процедури, що забезпечує контроль Конгресу над нецільовим укладанням коштів виконавчою владою; закріплення початку відліку фінансового року тощо) [38], Закон «Про збалансований бюджет та контроль за дефіцитом бюджету в надзвичайних умовах» від 1985 р. (у редакції 1987 року – Закон «Про збалансований

бюджет та підтверджувальний контроль за дефіцитом бюджету в надзвичайних умовах») [50], Закон «Про виконання бюджету» від 1990 р. [31]), інші нормативні акти бюджетного законодавства США [34, 40].

Слід зауважити, що, на відміну від практики бюджетного законодавства ЄС, жодним із вищевказаних нормативних документів або іншим актом бюджетного законодавства США не закріплено бюджетні принципи США. Ретельне вивчення та аналіз бюджетного процесу США дає можливість виокремити такі його особливості [40, 29, 38, 50, 31, 34, 30, 28]:

- конституційна обмеженість та безсистемність щодо регламентації бюджетного процесу;
- відсутність єдиного нормативного акту з питань бюджетного процесу та системи;
- регламентаційно-субординаційна автономія окремих частин бюджетної діяльності, як-то в частині: податкових надходжень, поточних та обов'язкових витрат;
- регуляторно-інституційна децентралізація забезпечення проведення окремих етапів та фаз у межах одного етапу бюджетного процесу;
- великий у часі етап планування показників бюджету;
- неодноразова узгоджуваність, у тому числі політична, бюджетних показників між палатами Конгресу США;
- ключова роль у бюджетному процесі належить органам не виконавчої влади, а законодавчої (в особі Конгресу США);
- біваріантність та альтернативність планових бюджетних показників у межах Конгресу США за палатами останнього;
- ініціативність у початку бюджетного процесу Президента США;
- відсутність єдності, або багатокладність бюджету як головного консолідованого фінансового плану країни і в часі (бюджетний рік на федеральному рівні триває з 1 жовтня до 30 вересня, у більшості штатів – із 1 липня до 30 червня, на місцевому рівні – із 1 січня до 31 грудня), і в просторі (наявність пакета відокремлених документів – бюджетна декларація, 12 законів про асигнування тощо);
- дискретність (розірваність) бюджетного процесу;
- підконтрольність.

Аналіз змісту наведених принципів бюджетного процесу США призвів до висновку, що останні мають і конструктивний, і деструктивний характер, оскільки, наприклад, реалізація принципів 1, 2, 4, 6, 10, 11 певним чином призводить і до частого порушення регламенту бюджетного процесу, і навіть до політичного протистояння.

У той же час до принципів побудови власне бюджетної системи, згідно з проведеним аналізом бюджетного законодавства США, варто віднести [40, 29, 38, 50, 31, 34, 30, 28]: публічність, збалансованість, функціональну профільність, результативність, підзвітність, умовну єдність (оскільки доходи та витрати відображаються в одному пакеті документів, але не в одному документі), автономність ланок бюджетної системи на рівні бюджетів штатів та місцевих бюджетів.

Аналіз змісту принципів бюджетної системи США свідчить про їх певну загальність, яка відзначається і в принципах бюджетної системи ЄС, і в принципах бюджетної системи України. Вочевидь, таке становище пояснюється глобальними фінансовими процесами, які передусім стосуються царини публічних фінансів.

Другою за економічною міцністю країною світу є Китайська Народна Республіка, яка займає як окреме державне утворення другу позицію за обсягом державного бюджету в світі. Бюджетне законодавство включає Конституцію КНР, Положення щодо бюджетної системи та процесу, закріплені в Законі КНР «Про бюджет» (1994 р.) тощо [32].

Попри досить добру систематизацію Закону КНР «Про бюджет», недоліком слід уважати відсутність чітко визначених бюджетних принципів. Опрацювання вищевказаного нормативного акта та його аналіз дозволили сформулювати їх у такій сукупності [32]:

- умовна адміністративна обов'язковість бюджету (міста, національні селища та міста, де умови не дозволяють скласти бюджет, можуть тимчасово не складати бюджету за рішенням народних урядів відповідних провінцій, автономних регіонів або муніципалітетів, підпорядкованих безпосередньо центральному уряду);
- профіцитність або повна збалансованість (проявляється на центральному рівні в бездефіцитності, на нижчих рівнях – у повному балансі доходів та витрат бюджетів);

- чіткість структурування доходів та витрат бюджету (до перших віднесено: податкові надходження; надходження від державного майна, що підлягає оборотіві згідно з відповідними нормативними актами; надходження від спеціальних статей і надходження з інших джерел; до других віднесено: витрати на господарське будівництво; видатки на розвиток діяльності в царині освіти, науки, культури, охорони здоров'я та фізичної культури; адміністративні витрати держави; видатки на національну оборону; видатки на різні субсидії; інші видатки);
- функціональна профільність (спрямування витрат бюджету на виконання чітко диференційованих функцій держави);
- автономність (жодний уряд вищого рівня не може виділяти, крім свого бюджету, будь-які бюджетні кошти урядові нижчого рівня; жодний уряд нижчого рівня не може використовувати або вилучати бюджетні кошти, що належать урядові вищого рівня);
- тенденційна пропорційність (формування дохідної частини здійснюється відповідно до темпів зростання валового національного продукту);
- багатокладність бюджетного процесу (5 рівнів відповідно до рівнів бюджетної системи);
- єдності (бюджетного періоду, грошової одиниці, бюджетної системи);
- чітка регламентаційність (усі дії в межах бюджетної системи й бюджетного процесу в цілому та щодо прогнозування й планування бюджетних показників, фактичного руху бюджетних коштів, змін до бюджету, ведення бухгалтерського обліку виконання бюджету, а отже, і складання звітності про виконання бюджетів, контролю на всіх стадіях бюджету зокрема здійснюються виключно згідно з чинним законодавством);
- пріоритет законодавчих органів влади на етапі затвердження бюджетів та звітів про їх виконання (Всекитайські збори народних представників, місцеві збори народних представників тощо);
- пріоритет виконавчих органів на етапі складання проєктів центрального та місцевих бюджетів, їх презентації перед національними зборами різних рівнів, складання звіту про їх виконання (Державна рада, органи місцевого самоврядування, їхні фінансові департаменти (Міністерство фінансів та місцеві фінансові органи) тощо);
- повноваження з контролю за виконанням та звітуванням щодо бюджетів належить Національному департаментові аудиту КНР та його підрозділам;
- суворі економія (формування видаткової частини бюджету здійснюється на засадах ощадливості та наполегливої праці);
- чітка субординаційність (на всіх етапах бюджетного процесу);
- своєчасність (повернення коштів до бюджету та виділення коштів із бюджету на утримання мережі бюджетних установ);
- обов'язковість (застосування казначейської системи виконання та обслуговування бюджетів на всіх рівнях бюджетної системи, що включає управління зборами, розподілом, утриманням та обігом бюджетних надходжень, а також розподілом бюджетних видатків (Центральне казначейство КНР перебуває в субординаційному підпорядкуванні Народному банкові КНР));
- підзвітність (уряд будь-якого рівня принаймні двічі протягом кожного бюджетного року звітує про виконання бюджету перед Зборами народних представників відповідного рівня або його постійними комітетами; останні затверджують звітність про виконання бюджетів);
- посилена підконтрольність (уряд будь-якого рівня контролює виконання бюджету урядами нижчих рівнів; Уряд нижчого рівня повинен регулярно звітувати про виконання бюджету урядові вищого рівня; Рахункова палата КНР та її структурні підрозділи здійснює аудиторський нагляд за виконанням бюджету та підсумковими рахунками всіх департаментів і підрозділів відповідного рівня та урядів нижчого рівня; постійний комітет Національних зборів народних представників контролює виконання центрального та місцевих бюджетів; постійний комітет місцевих зборів народних представників на рівні округу або вище контролює виконання загального бюджету на відповідному рівні).

Аналіз змісту характеристики бюджетних принципів КНР в контексті змістового наповнення понять «бюджетна система» та «бюджетний процес» дозволив віднести принципи 1-9 – до принципів бюджетної системи КНР, а принципи 7-18 – до принципів бюджетного процесу КНР; таким чином принципи єдності, багатокладності та чіткої регламентаційності належать і до принципів бюджетної системи, і до принципів бюджетного процесу. Аналіз представлених принципів призводить до висновку про їхній суцільний конструктивний характер, що підтверджує потужне економічне зростання КНР вже впродовж багатьох років та вихід на перші позиції в світовій економіці (із 2010

року економіка КНР обігнала економіку Японії, а з 2014 року КНР займає першу позицію в світі з ВВП, розрахованому за паритетною купівельною спроможністю).

Японія є однією з найпотужніших економік світу, що займає на сьогодні третю позицію в усіх рейтингах. Конституція Японії (1947 р.) приділяє особливу увагу бюджетній сфері країни, оскільки фінансам країни присвячено окремий розділ VII «Фінанси» [39].

Бюджетне законодавство Японії вирізняється децентралізацією, а отже, бюджетні положення, крім вищенаведених із Конституції Японії, представлені в різних законодавчих актах, зокрема [48, 46]: Закон «Про публічні фінанси» (1947 р.) (регламентує бюджетні правила центрального рівня); Закон «Про парламент» (1947 р.) (регламентує в тому числі повноваження Парламенту як учасника бюджетного процесу); Закон «Про Державну ревізійну палату Японії» (1947 р.) (визначає контрольні повноваження вищого органу аудиту Японії в бюджетному процесі); Закон «Про місцеві фінанси» (1948 р.) (регламентує бюджетні правила місцевого рівня); Закон «Про місцеву автономію» (1947 р.), Закон «Про міжбюджетні трансферти» (1950 р.) (регламентує повноваження місцевих органів влади в бюджетному процесі) тощо.

Вивчення бюджетного законодавства Японії свідчить про відсутність чіткого переліку бюджетних принципів, а його ретельне опрацювання та аналіз дозволяє зробити висновки про те, що як бюджетні принципи слід визнати такі [48, 46, 42]:

- дворівневість бюджетної системи;
- біваріантність та альтернативність планових бюджетних показників у межах Кабінету (Міністерство фінансів та правляча партія);
- функціональна профільність (спрямування деталізованих витрат бюджету на виконання чітко диференційованих функцій держави);
- збалансованість (згідно із законодавством, витрати бюджетного року мають покриватися доходами цього ж року);
- множинність регламентів;
- єдність (бюджетного періоду, грошової одиниці, бюджетної системи, бюджету як розпису доходів та видатків);
- переважна функціональна роль Міністерства фінансів та Кабінету;
- переважна регламентаційна роль Парламенту, передусім Палати представників;
- неодноразова узгоджуваність проєктних показників бюджету, у тому числі політична на рівні Міністерства фінансів, Кабінету, Парламенту (Палат та їхніх бюджетних комітетів);
- дорадчість (що проявляється в проведенні нарад з отримувачами бюджетних коштів – органами виконавчої влади – з боку Міністерства фінансів);
- підконтрольність, що проявляється в множинності контрольних повноважень у межах Міністерства фінансів, Кабінету, Парламенту, Державної ревізійної палати Японії;
- підзвітність (щоквартальна перевірка звітності Міністерством фінансів, щорічна перевірка звітності про виконання бюджету Державної ревізійної палати Японії, звітування перед Парламентом про виконання бюджету);
- публічність з елементами наочності (дата слухання бюджету оголошується офіційною пресою, а власне обговорення проєкту бюджету бюджетними комісіями й Палати представників, і Палати радників транслюється телебаченням; Міністерство фінансів щороку для суспільства випускає брошуру «Основні бюджетні положення»).

Аналіз змісту бюджетних принципів Японії на предмет їх ідентифікації в межах бюджетних системи та процесу призвів до такого розподілу: принципи бюджетної системи Японії – 1-6, принципи бюджетного процесу Японії – 5-13; таким чином принципи множинності регламентів та єдності належать і до принципів бюджетної системи, і до принципів бюджетного процесу. Слід зазначити, що визначальною рисою бюджетних принципів Японії виступає посилення принципу публічності, що проявляється в доступності й максимальній релевантності планових бюджетних показників та звітних показників щодо виконання останніх для широкого кола громадськості.

Наступною країною в рейтингу економічно потужних країни Великої 20-ки є Німеччина. Бюджетне законодавство Німеччини вирізняється надзвичайною чіткістю та системністю. Так, Конституція ФРН (1949 р.) містить окремий розділ X «Фінанси», який закріплює всі основні положення щодо бюджету та бюджетного процесу (ст. 109-114) [27]. Утім, попри заявлену струнку побудову бюджетної сфери, детальне дослідження вказаних положень засвідчило відсутність чітко сформованих закріплених законодавчо бюджетних принципів ФРН. Опрацювання та аналіз позицій

бюджетного законодавства призвели до висновку про необхідність виокремлення таких бюджетних принципів ФРН [27, 37]:

- повнота (урахування в бюджеті всіх доходів та видатків);
- збалансованість (видатки бюджету повинні мати відповідне покриття доходами бюджету);
- щорічність (щорічне складання бюджетного плану);
- завчасність або історична послідовність (бюджет складається до початку року);
- автономність (бюджетів федерального бюджету та бюджетів земель);
- багатокладність (наявність 3 рівнів бюджетів);
- обов'язковість (складання бюджету);
- єдність (документальна єдність бюджетного плану країни, регламентаційна єдність бюджетного процесу);
- чітка диференціація (повноважень у бюджетному процесі, положень законодавства про бюджет у часі та просторі (закон про бюджет містить виключно норми, що стосуються доходів та видатків цього бюджету), доходів за джерелами надходження та видатків за цілями здійснення);
- достовірність (вірогідність планової та звітної інформації в бюджетному процесі);
- планування «згори-донизу» (від макропоказників розвитку країни до бюджетних запитів);
- ощадливість (економічність);
- економічна ефективність (досягнення в процесі виконання бюджетів відповідних показників ефективності);
- ясність (чіткість та простота, доцільна структурованість при поданні інформації);
- субординаційність та пропорційність (повноважень у бюджетному процесі);
- публічність;
- підзвітність та підконтрольність.

Розглядаючи сформований перелік у контексті змісту бюджетних принципів ФРН з метою їх розподілу на дві запропоновані групи, зазначимо, що бюджетні принципи 1-10 належать до принципів бюджетної системи, а принципи 8-17 – до принципів бюджетного процесу; таким чином принципи єдності, чіткої диференціації та достовірності відносимо й до принципів бюджетної системи, і до принципів бюджетного процесу. У цілому ж бюджетні принципи ФРН свідчать про досить якісну, струнку, систематизовану базу бюджетної системи та бюджетного процесу Німеччини.

Досвід бюджетної діяльності Франції є досить цінним для України, оскільки у свій час за основу розбудови казначейської системи України було прийнято якраз казначейську практику цієї країни. Основний закон країни – Конституція Франції – містить окремі бюджетні положення [14]. Бюджетне законодавство Франції вирізняється єдністю. Так, головний закон, що регулює бюджетні положення в частині однойменних системи та процесу, має назву Органічного закону № 2001-692 від 1 серпня 2001 р. «Про фінансове законодавство» [45]. Згідно з ним, фінансовий рік у Франції триває з 1 січня по 31 грудня, при цьому, відповідно до конституційної реформи 2008 р. щодо «багаторічних бюджетів», власне бюджетний період триває більше 3 років [14, 45]. Францію як унітарну державу вирізняє дворівнева бюджетна система у вигляді сукупності державного та місцевих бюджетів [45, 14].

Слід зауважити, що бюджетне законодавство Франції не акцентує уваги на бюджетних принципах (при цьому основний фінансовий закон зупиняється на принципах бухгалтерського обліку, як-то нарахування); водночас на підставі дослідженого бюджетного законодавства Франції можна запропонувати такі бюджетні принципи цієї країни [14, 45]:

- повноти (урахування в бюджеті всіх доходів та видатків);
- збалансованості (видатки бюджету повинні мати відповідне покриття доходами бюджету);
- узгоджуваності (неодноразова узгоджуваність бюджетних показників усіх рівнів);
- автономності (бюджетів державного та місцевих рівнів);
- бінарності (наявність 2 рівнів бюджетів);
- обов'язковості (складання бюджету);
- публічності (неодноразові відкриті обговорення бюджетних показників);
- єдності (документальна єдність бюджетного плану країни, регламентаційна єдність бюджетного процесу, єдність у концентрації державних коштів на єдиному казначейському рахунку);

- вірогідності (достовірність планової та звітної інформації в бюджетному процесі);
- періодичності (перманентність процесу складання бюджету за відповідними періодами);
- своєчасності (проходження всіх бюджетних процедур у встановлені терміни);
- диференціації (повноважень у бюджетному процесі, положень законодавства про бюджет у часі, просторі (закон про бюджет містить виключно норми, що стосуються доходів та видатків цього бюджету), доходів за джерелами надходження та видатків за цілями здійснення);
- результативності (націленість процесу виконання бюджетів на сукупність запланованих результатів за бюджетними програмами);
- економічної ефективності (досягнення в процесі виконання бюджетів відповідних показників ефективності);
- субординаційності (у бюджетному процесі);
- пропорційності (повноважень у бюджетному процесі);
- підзвітності;
- посиленої підконтрольності (на всіх етапах бюджетного процесу).

Опрацювання та аналіз представлених змістових позицій бюджетних принципів Франції дозволили провести такий розподіл: бюджетні принципи 1-9 – принципи бюджетної системи Франції, принципи 8-18 – принципи бюджетного процесу цієї країни; таким чином принципи єдності та вірогідності належать і до принципів бюджетної системи, і до принципів бюджетного процесу. Вивчення бюджетних принципів свідчить про досить повне охоплення всіх сфер бюджетної системи та етапів і стадій бюджетного процесу цієї країни, що сприяє їх чіткій реалізації в просторі й часі.

Великобританія має одну з найстаріших бюджетних систем у Європі, яка вирізняється певними особливостями, що пов'язані якраз із традиціями державності країни. Так, для Великобританії характерною є регламентаційна розрізненість, згідно з якою єдиний бюджетний нормативний акт із питань бюджетної системи та процесу відсутній, натомість функціонує сукупність законодавчих актів фінансового та судового характеру (Закон про консолідований фонд від 1816 року, Акти про департамент Казначейства та Аудиту (казначейство та аудит) від 1866 й 1921 років, Акти про Парламент від 1911 й 1949 років, Акт про національні позики від 1968 року, Акт про національний аудит від 1983 року, Акт про ревізійні комісії від 1998, Акт про державні ресурси й рахунки від 2000 року, Акт про бюджету відповідальність та національний аудит від 2011 року тощо) [44], а також традиції (зокрема, у тому числі в частині участі Корони в початковій бюджетного процесу); при цьому навіть замість єдиного Закону про державний бюджет приймають два законодавчі акти – Закон про асигнування (фактично закон про витрати бюджету) та Закон про фінанси (фактично закон про доходи бюджету) [33] (до речі, цей же принцип покладений в основу конституційного устрою Великобританії, який базується не на єдиній конституції, а на сукупності актів, що мають конституційний характер різної ваги). Бюджетна система Великобританії в цілому складається з державного та місцевих бюджетів, які є повністю незалежними й автономними, а фінансовий рік у Великобританії продовжується від 1 квітня до 31 березня; при цьому власне бюджет раніше розробляється на рік, а прогнозні показники – на три роки [33].

Слід зазначити, що й для законодавства Великобританії, і для наукової періодики характерна відсутність будь-якої згадки про принципи бюджетного процесу та бюджетної системи. На підставі опрацювання численних літературних джерел пропонується така сформована сукупність бюджетних принципів Великобританії, які певним чином збігаються з бюджетними принципами США [33, 44, 41, 35, 51]:

- регламентаційно-субординаційна автономія окремих частин бюджетної діяльності, як-то в частині: доходів, витрат тощо (навіть прийняття Законів про асигнування та фінанси можуть не збігатись у часі);
- деволуція бюджетного процесу (або автономізація бюджетного процесу в межах наявної бюджетної системи);
- розшарованість у часі й просторі та безсистемність регламентів бюджетного процесу;
- диференціація бюджету (наявність пакета відокремлених документів – Закон про асигнування та Закон про фінанси);
- умовність принципу бюджетного періоду (прийняття відповідних бюджетних законів досить часто відтягується до літа, оскільки часова відстань між промовою Канцлера Казначейства та презентацією бюджетних законів може сягати декількох місяців, тому власне їх затвердження найчастіше відбувається до 5 серпня; окрім того, жодний із бюджетних нормативних актів не містить вимоги щодо обов'язковості прийняття бюджету до початку фінансового року);
- збалансованість;

- функціональна профільність;
- єдність (яка має умовний характер, оскільки доходи та витрати відображаються в одному пакеті документів, але не в одному документі);
- відсутність єдиного нормативного акта з питань регламентації бюджетного процесу та системи;
- традиційність (проявляється через усталену ініціативність у бюджетному процесі Корони та підписання бюджету останньою);
- ключова роль на етапі планування та виконання бюджету процесу належить органам виконавчої влади в особі Державного казначейства;
- ключова контрольна роль належить Генеральному контролерові та аудиторів Парламенту й Національному управлінню аудиту Великобританії;
- ключова законодавча роль належить Парламентові;
- результативність;
- підзвітність;
- публічність;
- підконтрольність.

Такий збіг свідчить про досить консервативний характер цих принципів, що пов'язано зі значним впливом Великобританії в свій час на становлення власне такої держави як США. Опрацювання й аналіз змісту сформованого переліку бюджетних принципів дозволив розподілити їх у межах запропонованих груп так: бюджетні принципи 1-9 є принципами бюджетної системи, бюджетні принципи 9-17 є принципами бюджетного процесу; таким чином принцип відсутності єдиного нормативного акта з питань регламентації бюджетного процесу та системи належить і до принципів бюджетної системи, і до принципів бюджетного процесу. Оцінка впливу бюджетних принципів на бюджетну систему та процес, як і у випадку бюджетних принципів США, свідчить і про конструктивну роль переважної більшості з них, і про деструктивну роль окремих з бюджетних принципів (принципи 1, 2, 3, 5).

Узагальнений розгляд бюджетних принципів ЄС, України, США, КНР, Японії, Франції, ФРН, Великої Британії призводить до логічного висновку про необхідність виокремлення не двох, а трьох класифікаційних груп бюджетних принципів, а саме: принципів бюджетної системи, принципів бюджетного процесу, а також спільних принципів бюджетних системи й процесу (Табл. 2).

Таблиця 2. Узагальнення бюджетних принципів найпотужніших країни світу, ЄС та України Примітки: БС – принципи бюджетної системи, БП – принципи бюджетного процесу, БСП – спільні принципи бюджетних системи та процесу.

Назва принципу	Україна	ЄС	США	КНР	Японія	ФРГ	Франція	Великобританія
єдності бюджетної системи	БСП							
збалансованості	БС	БС	БС	БС	БС		БС	БС
самостійності	БС		БС	БС			БС	
повноти	БС					БС	БС	
обґрунтованості	БС							
ефективності та результативності	БП		БС			БП	БП	БП
субсидіарності	БС			БС				
цільового використання	БП							
справедливості й неупередженості	БС							
публічності та прозорості	БСП	БСП	БС		БП	БП	БСП	БСП
єдності й достовірності		БС						
єдності				БСП	БСП	БСП	БСП	
щорічності		БС						
одиниці обліку		БС						
універсальності		БС						
деталізації		БС						
розсудливого управління фінансами		БП						

(продовження на наступній сторінці)

Таблиця 2. Продовження

Назва принципу	Україна	ЄС	США	КНР	Японія	ФРГ	Франція	Великобританія
конституційна обмеженість та безсистемність			БП					БС
роз'єднаність бюджетного законодавства			БП		БСП			БС
регуляторно-інституційна децентралізація			БП					БС
тривалість планування			БП					
неодноразова узгоджуваність показників			БП		БП			
превалювання законодавчої влади			БП					
біваріантність та альтернативність			БП		БС			
ініціативність			БП					
відсутність єдності			БП					
дискретність			БП					
багатоукладність				БСП	БС	БС	БС	
умовна адміністративна обов'язковість				БС				
профіцитність				БС				
рівність пріоритетів законодавчої та виконавчої влади				БП	БП			БП
підконтрольність			БП	БП	БП	БП	БП	БП
чіткість структурування				БС				
функціональна профільність				БС	БС			
тенденційна пропорційність				БС				
сувора економія				БП				
своєчасність				БП			БП	
обов'язковість				БП		БС	БС	
чітка регламентаційність				БСП				
підзвітність			БС	БП	БП	БП	БП	БП
щорічність						БС		
завчасність та історична послідовність						БС		
диференціація						БСП		БС
планування «згори-до-низу»						БП		
ощадливість						БП		
достовірність						БСП	БСП	
ясність								
субординаційність та пропорційність						БП	БП	
періодичність							БП	
пропорційність							БП	
деволюція								БС

У контексті мети дослідження варто ще раз наголосити на наявності чітко виокремлених та регламентаційно закріплених бюджетних принципів тільки виключно в межах законодавства ЄС та України (у частині принципів бюджетної системи). Законодавчі акти всіх інших країн не містять переліку бюджетних принципів, що не сприяє покращенню ефективності та результативності бюджетного процесу й функціонування бюджетної системи. До деструктивних детермінант і бюджетної системи, і бюджетного процесу слід віднести також відсутність регламентаційної єдності та безсистемність бюджетного законодавства, умовну наявність бюджетного періоду тощо.

Розгляд Таблиці 2 свідчить про те, що певні принципи застосовуються більшістю суб'єктів, певні принципи характерні для окремих із них. Вочевидь, зона перетину є найбільш вірогідною для презентації як каркасу міжнародних бюджетних принципів. Утім, такий перелік не є вичерпним.

Слід зауважити, що в контексті сучасних трендів суспільного розвитку цей перелік потребує розширення через надзвичайну в останні часи активізацію проблематики: бюджетної безпеки, бюджетного прогнозування та диджиталізації [23, 21, 22]. У контексті цього вбачається за потрібне наголосити на необхідності включення до переліку міжнародних бюджетних принципів таких принципів, як:

- безпековості (за яким показники бюджету мають забезпечувати досягнення необхідного рівня бюджетної безпеки (нагадаймо, що обрахунок усіх 4-х індикаторів бюджетної безпеки пов'язаний із показниками державного та зведеного бюджетів; отже, вони є для неї основоположними) – як принцип бюджетної системи;
- стратегічного підходу (згідно з яким аксіоматичним є застосування бюджетного прогнозування та орієнтація на стратегічні плани соціально-економічного розвитку на підставі програмно-цільового методу, що застосовується на сьогодні в більшості країн світу) – як принцип бюджетної системи;
- інформатизації (диктує диджиталізація всіх стадій бюджетного процесу, яка є вимогою часу в контексті світових тенденцій цифрової трансформації публічного управління, у тому числі створення електронних урядів (що підтверджує в тому числі Повідомлення ЄС про Цифровий компас: європейський шлях до цифрового десятиріччя (2022)) – як принцип бюджетного процесу.

Отже, сукупність міжнародних бюджетних принципів та їх класифікація набуває такого вигляду (Рис. 1).

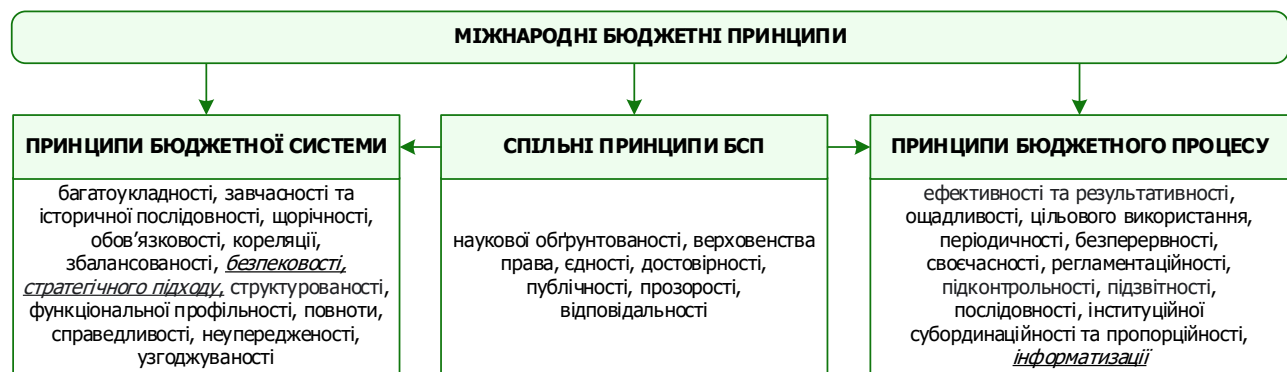

Рис. 1. Міжнародні бюджетні принципи та їх класифікація в контексті сучасних суспільних світових трендів розвитку.

ДИСКУСІЯ

Бюджетні принципи як основа бюджетних системи та процесу відіграють відправну роль і в методології, і в організації останніх. Саме вони визначають сукупність методів пізнання бюджетної системно-процесної царини та забезпечення більш оптимального й ефективного її функціонування.

Останнім часом питання бюджетних принципів розглядають украй обмежено та недостатньо, при цьому вітчизняні автори зосереджують свою увагу переважним чином на принципах бюджетної системи, досить поодинокі – на принципах бюджетного процесу, а закордонні – на принципах бюджетного управління. Зрозуміло, що й бюджетна система, і бюджетний процес виступають об'єктом такого бюджетного управління, але вони, у свою чергу, базуються на власній системі бюджетних принципів, що потребують ідентифікації, опрацювання їх змістових характеристик, узагальнення, класифікації та розвитку в умовах чітко визначених сучасних трендів розвитку суспільного життя.

Українською незрозумілим в умовах подальшого розвитку процесів глобалізації та інтеграції, а також розвитку наукового спрямування «міжнародних фінансів» (а в його межах – міжнародних публічних фінансів) є повне ігнорування з боку наукової спільноти проблематики формування сукупності та класифікації міжнародних бюджетних принципів. Таке положення загалом унеможливує будь-яку дискусію за фактичної відсутності наукових візаві із заявленої в публікації тематики.

Водночас, така дискусія необхідна й можлива в практичному полі. Так, формування та розвиток міжнародних бюджетних принципів, реалізація яких забезпечить фінансову стійкість кожної країни світу, вочевидь стане запобіжним інструментом та унеможливить виникнення таких негативних явищ у царині міжнародних і національних публічних фінансів, як бюджетна криза в США наприкінці 2023 року або бюджетні ускладнення у Великій Британії 2022 року. Підтвердженням цього є приклад країн, що дотримуються більш систематизованих, конструктивних та жорстких

бюджетних принципів і демонструють бюджетну стабільність і певну стійку тенденцію до економічного зростання навіть на тлі епідемічних наслідків останніх років.

Виокремлення найбільш результативних бюджетних принципів ЄС, США, КНР, Японії, ФРН, Франції, Великої Британії та України дозволило сформуванню каркасу сукупності міжнародних бюджетних принципів, а врахування вимог розвитку сучасного суспільства – доповнити такий каркас об'єктивно необхідними бюджетними принципами (безпековості, стратегічного спрямування та інформатизації).

Обмеженість цього дослідження полягає в обранні для опрацювання кількості суб'єктів світової бюджетної сфери (7 країн світу та ЄС), що пояснюється неможливістю презентувати бюджетний досвід переважної більшості суб'єктів через технічні обмеження щодо обсягів публікації.

ВИСНОВКИ

Світова система публічних фінансів в умовах процесів глобалізації демонструє все більше тяжіння до уніфікації та стандартизації. Найкращий приклад цього – система публічних фінансів ЄС загалом та бюджетна система ЄС зокрема. За цих умов формування міжнародних бюджетних принципів як базових основ світової бюджетної системи є вкрай важливим та актуальним завданням. Сформульоване авторами визначення поняття «бюджетний принцип», під яким пропонується розуміти базові вихідні організаційно-методологічні підвалини бюджетної системи та бюджетного процесу, на яких будуються останні, закріплює його роль як метрологічного інструментарію й бюджетної системи, і процесу.

Опрацьовані змістові позиції бюджетного законодавства України, ЄС та провідних країн світу дозволили презентувати (щодо України та ЄС) і сформулювати (щодо США, КНР, Японії, ФРН, Великої Британії, Франції) їхні бюджетні принципи. Аналіз останніх дав можливість оцінити їхню результативність, виокремити серед них три класифікаційні угруповання останніх: принципи бюджетної системи, принципи бюджетного процесу та спільні принципи бюджетних системи й процесу, провести відповідне узагальнення, на підставі чого визначити найбільш уживані та затребувані бюджетні принципи.

Розроблена на підставі цього та запропонована авторами сукупність міжнародних бюджетних принципів вирізняється уніфікованістю та враховує сучасні світові суспільні тренди розвитку, до яких віднесено необхідність: посилення безпековості бюджетів як складової глобальної безпеки в її фінансовому сегменті, закріплення стратегічної орієнтації бюджетних показників, а також диджиталізації бюджетного процесу на всіх його стадіях.

Логічним продовженням цього дослідження слід уважати подальшу диференціацію принципів у напрямі методології та організації. Також у контексті субординаційної підпорядкованості бюджетної системи логічним продовженням цього дослідження слід уважати опрацювання принципів системи управління публічними фінансами.

ДОДАТКОВА ІНФОРМАЦІЯ

ВНЕСОК АВТОРІВ

Внесок авторів є рівноцінним.

ФІНАНСУВАННЯ

Автори не отримували фінансування для цієї статті.

КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів.

REFERENCES / ЛІТЕРАТУРА

1. Fedosov, V.M., & Yurii, S.I. (Ed.) (2017). *Biudzhetna systema*. Kyiv: Tsentri uchb. lit.; Ternopil: Ekon. dumka. 871 p.
<https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/dcc7db29-33ea-4e4e-b33a-59dcbef07f0/content>
2. Biudzhetni kodeks Ukrainy vid 08.07.2010 r. №2456-VI.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>
3. Biudzhetni kodeks Ukrainy vid 21.06.2001 r. №2542-III.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2542-14#Text>

4. Denis, O.V. (2018). Poniattia, osoblyvosti ta pryntsyipy biudzhethnoho protsesu na mistsevomu rivni Ukrainy. *Yevropeyski perspektyvy*, 3, 5-10. <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/11470>
5. Yaroshenko, F.O. (2011). Derzhavnyi biudzheth i biudzhethna stratehiia 2012 –2014: stabilizatsiia ta stalyy rozvytok v umovakh reformuvannia ekonomiky Ukrainy: Stabilizatsiia derzhavnykh finansiv u konteksti stratehii reform. Kyiv: DNNU «Akad. fin. upravlinnia».
6. Yaroshenko, F.O. (2011). Derzhavnyi biudzheth i biudzhethna stratehiia 2012 –2014: stabilizatsiia ta stalyy rozvytok v umovakh reformuvannia ekonomiky Ukrainy: Biudzhethna stratehiia i Derzhavnyi biudzheth 2012: zbalansovanist, prozorist, realistychnist. Kyiv: DNNU «Akad. fin. upravlinnia».
7. Dohovir pro YeS (n.d.). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text
8. Dohovir pro zasnuvannia YeS (konsolidovana versii) (n.d.). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017#Text
9. Mochernyi, S.V. (2000). Ekonomichna entsyklopediia. Kyiv: Vydavnychiy tsentr «Akademiiia».
10. Ievdokymov, V.V., Hrytsyshen, D.O., & Svirko, S.V. (2017). Bukhhalterskyi oblik v sektori zahalnoho derzhavnoho upravlinnia Ukrainy. Tom 1: bukhhalterskyi oblik v biudzhethnykh ustanovakh Ukrainy. Zhytomyr: Vydavets O.O. Yevenok. <http://eztuir.ztu.edu.ua/123456789/7643>
11. Zakhochai, K.V. (2017). Pryntsyipy pobudovy Derzhavnoho biudzhethu Ukrainy: protsesno-systemnyi pidkhyd. *Problemy ekonomiky*, 3, 47-54. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pekon_2017_3_7
12. Yefimenko, T.I., Lovinska, L.H., Svirko, S.V. et al. (2010). Informatsiine zabezpechennia upravlinnia derzhavnykh finansamy. Kyiv: DNNU «Akad. fin. upravlinnia».
13. Kobzieva, T.A. (2017). Zarubizhnyi dosvid upravlinnia finansovoiu systemoiu ta mozhlyvosti yoho vykorystannia v Ukraini (na prykladi Spoluchenykh Shtativ Ameryky), *Verkhovenstvo prava*, 1, 172-177. https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/download/123456789/66244/3/Kobzieva_Zarubizhnyi_dosvid_upravlinnia.pdf
14. Romaniuk, P.V. (2015). *Konstytutsiia Frantsuzkoi Respubliki (pryniata na referendumi 4 zhovtnia 1958 r.)*; stanom na 30 serpnia 2015 r. Kharkiv: Pravo. <https://pravo.izdat.com.ua/image/data/Files/127/1-13.pdf>
15. Korobtsova, D.V. (2015). Klasyfikatsiia pryntsyipiv biudzhethnoho prava Ukrainy. *Prykarpatskyi yurydychnyi visnyk*, 3, 178-182. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pjuv_2015_3_40
16. Latkovskiy, P.P. (2019). Pryntsyip transparentnosti biudzhethu yak vazhlyva skladova bezpeky derzhavy. *Yurydychnyi visnyk*, 3, 56-62. <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i3.938>
17. Kovaliv, Yu. I. (2007). Literaturoznavcha entsyklopediia: U dvokh tomakh. Kyiv: VTs «Akademiiia». <https://findbook.in.ua/books/literaturoznavcha-ientsyklopediia-u-dvokh-tomakh-t-2>
18. Nesterenko, A.S. (2004). *Pravovi zasady formuvannia ta vykorystannia mistsevyykh finansovykh resursiv v Ukraini*. Odesa. <https://core.ac.uk/download/pdf/50594942.pdf>
19. Shynkaruk, V.I. (2002). *Pryntsyip: Filosofsyy entsyklopedychnyi slovnyk*. Kyiv: Instytut filosofii imeni Hryhoriia Skovorody NAN Ukrainy. Abrys. https://shron1.chtvvo.org.ua/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofs_kyi_entsyklopedychnyi_slovnyk.pdf
20. Rymarska, N.I., & Koriahin, M.V. (2011). Pryntsyipy pobudovy ta funktsionalna struktura biudzhethnoi systemy Ukrainy. *Ekonomika ta derzhava*, 9, 8-10. http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2011_9_4
21. Svirko, S.V. (2021). *Mehanizmy derzhavnogo upravlinnja biudzhethnoju bezpekoju*. Zhytomyr. <https://eztuir.ztu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/7905/%D0%A1%D0%B2%D1%96%D1%80%D0%BA%D0%BE.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
22. Svirko, S.V., Bardash, S.V., & Kraievskiy, V.M. (2023). Otsinka rivnia transformatsii informatsiinoho zabezpechennia upravlinnia publichnymy finansamy. *Ekonomika, upravlinnia ta administruvannia*, 3(105), 89-97. <http://ema.ztu.edu.ua/article/view/288015>
23. Svirko, S.V., Dyka, O.S., Dykyi, A.P., & Trosteniuk, T.M. (2022). Biudzhethna bezpeka yak dynamichna determinanta sotsialno-ekonomichnoho rozvytku Ukrainy. *Finansovo-kredytna diialnist: problemy teorii i praktyky*, 6(47), 280-293. <https://doi.org/10.55643/fccept.6.47.2022.3913>
24. Svirko, S.V., Kondratiuk, I.O., Doroshenko, O.O., & Starchenko, N.M. (2012). *Bukhhalterskyi oblik i kontrol u konteksti Biudzhethnoho kodeksu Ukrainy*. Kyiv: DNNU "Akad. fin. upravlinnia".
25. Sidor, M.I. (2012). Pryntsyipy biudzhethnoho protsesu v Ukraini. *Pravove zhyttia suchasnoi Ukrainy: mater. Mizhnar. nauk. konf. prof.-vykl. skladu (Odesa, 20–21 kvitnia 2012 r.)*. T. 2. Natsion. un-t «Odeska yurydychna akademiia». Odesa: Feniks. <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/22621/%D0%9F%D0%A0%D0%98%D0%9D%D0%A6%D0%98%D0%9F%D0%98%D0%91%D0%AE%D0%94%D0%96%D0%95%D0%A2%D0%9D%D0%9E%D0%93%D0%9E%D0%9F%D0%A0%D0%9E%D0%A6%D0%95%D0%A1%D0%A3%D0%92%D0%A3%D0%9A%D0%A0%D0%90%D0%87%D0%9D%D0%86.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
26. Tovkun, L. (2017). Biudzhethnyi protses: znachennia ta perspektyvy rozvytku v suchasnykh umovakh. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*, 45(2), 48-52. <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/34133/1/%D0%91%D0%AE%D0%94%D0%96%D0%95%D0%A2%D0%9D%D0%98%D0%99%D0%9F%D0%A0%D0%9E%D0%A6%D0%95%D0%A1%20%20%D0%97%D0%9D%D0%90%D0%A7%D0%95%D0%9D%D0%9D%D0%AF.pdf>
27. Basic Law for the Federal Republic of Germany. (n.d.). https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_gg/index.html

28. Biennial Budgeting and Enhanced Oversight Act of 2014. (n.d.). <http://budget.house.gov>
29. Budget and Accounting Act of 1921. (n.d.). <https://www.gao.gov/assets/D03855.pdf>
30. Budget and Accounting Transparency Act of 2014. (n.d.). <http://budget.house.gov>
31. Budget Enforcement Act of 1990. (n.d.). www.uscode.house.gov
32. Budget Law of the Peoples Republic of China. (n.d.). http://www.npc.gov.cn/zgrdw/englishnpc/Law/2007-12/12/content_1383623.htm
33. Budget of the United Kingdom. (n.d.). https://en.wikipedia.org/wiki/Budget_of_the_United_Kingdom
34. Budget Process Law Annotated. Edition. Wash., 1993. (n.d.). <https://budgetcounsel.files.wordpress.com/2016/11/budget-laws-annotated-1993-dauster.pdf>
35. Budgetary Governance in Practice: United Kingdom. (n.d.). <https://www.oecd.org/gov/budgeting/budgeting-and-public-expenditures-2019-united-kingdom.pdf>
36. Budgetary principles: CVCE. European NAVigator. Laurence Maufort. (n.d.). https://www.cvce.eu/content/publication/2005/10/5/3f6aa90a-486a-40c7-9a50-76ea3deccabb/publishable_en.pdf
37. Bundeshaushaltsordnung. (n.d.). <https://www.gesetze-im-internet.de/bho/>
38. Congressional Budget and Impoundment Control Act of 1974. (n.d.). <https://www.govinfo.gov/content/pkg/GPO-RIDDICK-1992/pdf/GPO-RIDDICK-1992-34.pdf>
39. Constitution of Japan. (n.d.). <https://legalns.com/download/books/cons/japan.pdf>
40. Constitution of the United States. (n.d.). https://web.archive.org/web/20111106024013/http://www.litopys.lviv.ua/katalog/pdf/US_Constitution.pdf
41. Government budget: The United Kingdom. (n.d.). <https://www.britannica.com/topic/government-budget/The-United-Kingdom>
42. Highlights of the Budget for FY 2016. (n.d.). <http://www.mof.go.jp/english/budget/budget/fy2016/01.pdf>
43. IMFs Fiscal Transparency Code. (n.d.). <https://www.imf.org/en/Search#q=Fiscal%20Transparency%20Code&sort=relevancy>
44. Legislation. (n.d.). <https://www.legislation.gov.uk>
45. Loi organique n 2001-692 du 1 août 2001 relative aux lois de finances. (n.d.). <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/LEGITEXT000005631294>
46. Ministry of Financy, Japan. (n.d.). <https://www.mof.go.jp/english/policy/budget/budget/index.html>
47. Principles of Budgetary Governance. (n.d.). <https://www.oecd.org/gov/budgeting/principles-budgetary-governance.htm>
48. Public Finance Law. (n.d.). <http://www.mof.go.jp/english/budget/budget/fy2002/brief/200235.htm>
49. Regulation (EU, Euratom) 2018/1046 of the European Parliament and of the Council of 18 July 2018 on the financial rules applicable to the general budget of the Union, amending Regulations (EU) No 1296/2013, (EU) No 1301/2013, (EU) No 1303/2013, (EU) No 1304/2013, (EU) No 1309/2013, (EU) No 1316/2013, (EU) No 223/2014, (EU) No 283/2014, and Decision No 541/2014/EU and repealing Regulation (EU, Euratom) No 966/2012. (n.d.). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32018R1046>
50. The balanced budget and emergency deficit control reaffirmation act of 1987. (n.d.). <https://budgetcounsel.com/laws-and-rules/§219a-01-balanced-budget-and-emergency-deficit-control-reaffirmation-act-of-1987-bbedcra-1987/>
51. The Budget and Parliament. (n.d.). <https://www.parliament.uk/about/how/role/check-and-approve-government-spending-and-taxation/the-budget-and-parliament/>

Svitlana Svirko, Taras Vlasiuk, Vita Dovgaliuk, Vitalii Kuchmenko, Tetiana Trosteniuk

DEVELOPMENT OF INTERNATIONAL BUDGETARY PRINCIPLES IN THE CONDITIONS OF CURRENT GLOBAL SOCIAL TRENDS: SECURITY, STRATEGIC AND INFORMATIONAL DETERMINANTS

The purpose of this study was to justify the definition of the concept of "budgetary principle", to identify and elaborate the substantive characteristics of budgetary principles of Ukraine, the EU and the leading countries of the world, to form and develop a set of budgetary principles and their classification in the modern conditions of human development and its trends. The article is motivated to understand the basic initial organizational and methodological foundations of the budget system and the budget process under budget principles, on which the latter are built; it is proposed to distinguish the principles of the budget system, the principles of the budget process, and the common principles of the budget system and process within the budget principles. Based on the elaboration of the meaningful characteristics of the set of budgetary principles of Ukraine, the EU, the USA, the People's Republic of China, Japan, Germany, France, Great Britain and their analysis, as well as taking into account the security, strategic and informational determinants of the development of

modern society, a set of world budget principles was formed. Based on it, a classification of the latter is proposed with the classification groupings highlighted, in particular within the framework of the principles: budget system - the principles of complexity, timeliness and historical sequence, annuality, obligation, correlation, balance, security, strategic approach, structuredness, functional profile, completeness, justice impartiality, consistency; budget process - principles of periodicity, continuity, regulation, efficiency and effectiveness, thrift, controllability, accountability, consistency, institutional subordination and proportionality, targeted use, informatization; common principles of the budget system and process - principles of scientific validity, rule of law, unity, credibility, publicity, transparency, responsibility. The proposed set of principles and their classification are designed to ensure the organization of the world budget sphere. It is appropriate to continue the presented research in the direction of differentiation of budgetary principles for both groups in the context of methodological and organizational levels. Research on the formation of the principles of the global public finance management system should also be considered promising.

Keywords: budgetary principles, budgetary system, budgetary process, classification of international budget principles, budgetary security, strategic approach, digitalization

JEL Classification: F30, E69, H61, H87